

Žilinská univerzita v Žiline
Univerzita tretieho veku
(Times New Roman 16 bodov)

História novodobého priemyslu – mesta Zvolen.
(Times New Roman 18 bodov)

Vypracoval/a: Roman Szabó
Vzdelávací program: Zberateľstvo

(Times New Roman 14 bodov)

Ak. rok: 2022/2023
Semester: letný
Ročník: 2. ročník

1. Úvod

Bohatá a slávna je minulosť môjho rodného mesta – mesta Zvolen. Zvolen – historické mesto, jedno z najstarších na Slovensku, si tento rok 2023, pripomína 780. výročie obnovenia mestských práv a tým aj povýšenia do kategórie kráľovských miest. Významné výročia nás spravidla vedú k zamysleniu nad minulosťou, nad životom, konaním našich predkov a v nich by sme mali nachádzať odkaz, ktorý zaväzuje a inšpiruje k novým činom, aktivite tak, aby aj tie naše, súčasné generácie mali čo zanechať tým, nasledujúcim. Mesto Zvolen, ako sídlo Veľkožupy Zvolenskej, bol významným miestom už v najstarších dobách. Výhodná geografická poloha, priaznivé klimatické, pôdne, nerastné podmienky a zároveň optimálny vodný režim, ktorého os tvoria rieky Hron a Slatina, boli základnými atribútmi k trvalejšiemu osídleniu. Zároveň, všetky tieto faktory predurčovali budúce mesto k rozvoju spoločenskému, politickému a hospodárskemu, ktoré z neho v súčasnosti vytvorilo dôležité a moderné centrum v našej krajine.

Hospodárstvo, ktoré malo a má významný vplyv v rozvoji mesta Zvolen a to nielen ekonomický, ale aj spoločenský, Vám chcem priblížiť aj prostredníctvom predmetu svojho zberateľského záujmu – pohľadníc a filatelistického materiálu, v rámci študijného programu Zberateľstvo.

2. Jadro

Osídľovanie súčasného územia Zvolena sa podľa doložených vykopávok začalo v období paleolitu / cca 5000 rokov p.n.l. /, čo svedčí o tom, že toto územie bolo veľmi zaujímavé pre našich predkov hlavne z dôvodu vyššie uvedených faktorov. Zákonite sa začali vytvárať spoločenstvá – osady. Spočiatku bolo hlavným zameraním pôvodných obyvateľov poľnohospodárstvo / podľa údajov do roku 1945, nachádzalo na území vtedajšieho okresu Zvolen až okolo 7698 pôsobiacich hospodárstiev /, ťažba dreva, nakoľko bolo okolie Zvolena bohaté

na lesy a samozrejme neskôr vznikali remeslá a obchod. Veľmi dôležitým faktorom pre rozvoj mesta bola ťažba nerastných surovín, drahých kovov, rozvoj hutníckeho priemyslu, ktoré sa rozvíjali v okolitých mestách Kremnica, Banská Štiavnica, Hodruša Hámre, okolie Banskej Bystrice - Malachov, Staré Hory, Špania Dolina, Moštenica a taktiež celá horehronská oblasť. Vzhľadom na prepravu výrobkov a rudy sa stal Zvolen významnou dôležitou križovatkou, ktorou prechádzala významná obchodná cesta VIA MAGNA. Bola to severo - južná cesta, spájajúca centrálnu časť Uhorska s Poľskom, respektíve Baltickým morom. V 11. a 12. storočí, mala táto cesta vojensko – strategický význam pre udržanie a trvalé začlenenie kotlín Hrona a Váhu do rámca konštitujúceho sa uhorského štátu. V roku 1395 uhorský a poľský kráľ Ľudovít I. Veľký z Anjou udeľuje mestu právo konať výročný trh, čo výrazne podnietilo rozvoj remesiel a vznik cechov. K najpočetnejším cechom v meste patrili mäsiari, klobučníci, súkenníci, čižmári, hrnčiari, zámočníci, kováči, stolári. 17. a 18. storočie je charakteristické najväčším rozvojom cechovej výroby. Mesto si naďalej udržalo poľnohospodársko - remeselnícky charakter a postupne bohatlo.

Zároveň si udržiavalo svoje postavenie aj ako centrum hospodárskeho, politického a spoločensko-kultúrneho života v okolí. Patrilo naďalej medzi 54 sídiel s charakterom mesta na území Slovenska. S príchodom nového spoločenského a ekonomického systému – kapitalizmu, dochádzalo k novým ekonomickým potrebám a zároveň sa výrazne začínal meniť život obyvateľov Zvolena a jeho blízkeho okolia po všetkých stránkach. Taktiež začalo vznikať viacero významných závodov, ktoré v majetkovo - vlastníckych, rozvojových a výrobou orientovaných podobách, pretrvali niektoré až dodnes a zároveň podnietili vznik aj iných významných podnikov.

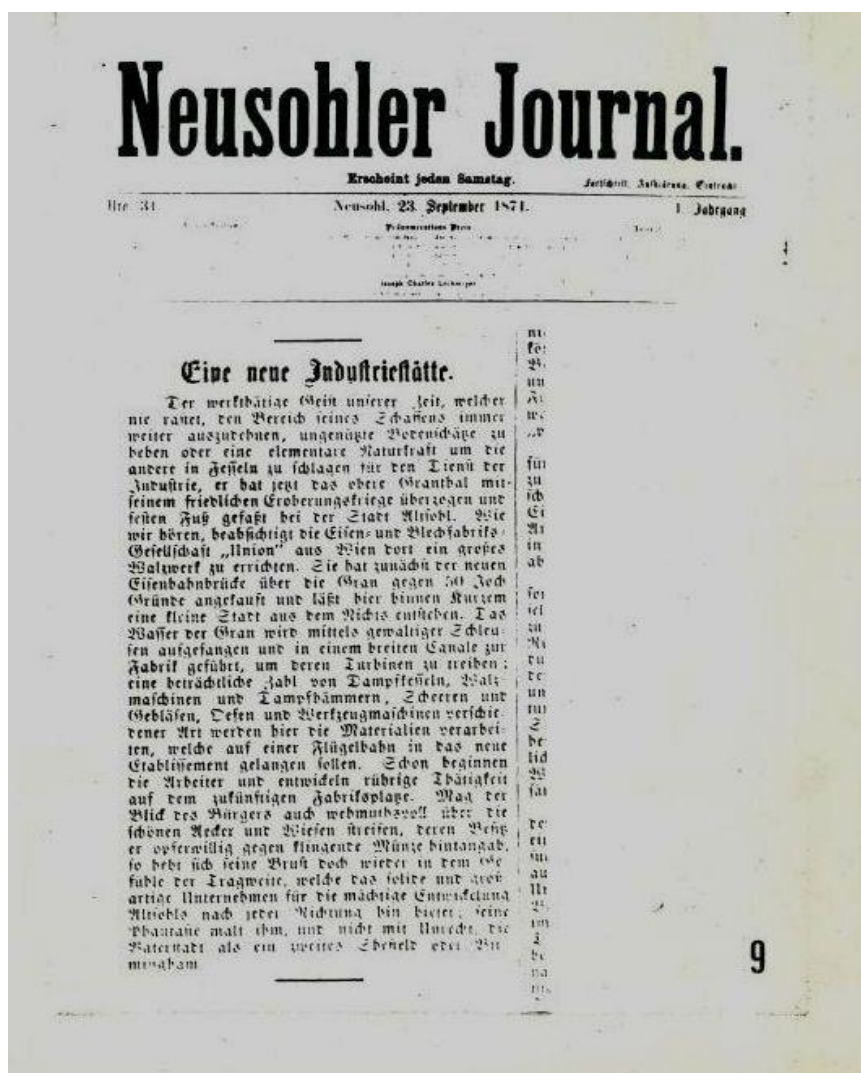
Pečatidlo mäsiarskeho cechu Zvolen, tipárium, cca roky 1646 – 1666. / z fondu LDM /

Truhlica krajčírskoho cechu Zvolen, rok 1840. / z fondu LDM /

2. 1. Továreň na plech UNION

„Duch podnikavosti našej doby, prevanul sa teraz pohronským a zastavil sa pri meste Zvolen. Ako počúvame, hodlá tu viedenská spoločnosť UNION, vybudovať veľkú továreň na plech. Robotníci už začínajú pracovať a na mieste budúcej továrne je čulý ruch. Aj keď sa mešťan bolestivo díva na krásne oráčiny a lúky, ktoré zamenil za zvonivé mince, predsa sa mu radostne dvíha hrud' pri pocite, že sa zúčastnil veľkorysého podniku, ktorý premení jeho rodný Zvolen na druhý Sheffield alebo Birmingham „ . Takto oznamoval začiatok stavby továrne Neusohler Journal v roku 1871.

Článok z novín Neusohler Journal o začatí výstavby fabriky UNION.

„ Výsadná cisárska a kráľovská železiarska a banská spoločnosť UNION „ / to bol presný názov spoločnosti /, vznikla v roku 1871 spojením železiarní Johann Adolf Hütte / Judenburg v Štajersku, s Wällesdorfskou plechárňou za účinnej spoluúčasti rakúskeho bankového kapitálu Wiener Bankverein. Už v roku svojho vzniku hľadá spoločnosť možnosti rozšírenia výroby v uhorskej časti monarchie a vyberá si Zvolen. Svoje rozhodnutie odôvodňovala blízkosťou železničnej stanice, možnosťou využitia vodnej energie, blízkosťou dostačujúceho množstva paliva – drevnej hmoty, ako aj existenciou uhoľných ložísk v blízkom Badíne. Nemalú úlohu zohral aj dostatok pracovnej sily vo zvolenskej oblasti. Rozhodnutie stavať, sa rýchle mení na čin. Na jeseň roku 1871, kupuje spoločnosť UNION potrebné pozemky neďaleko sútoku Hrona a Slatiny, dostáva od magistrátu mesta súhlas k vybudovaniu kanála 2. decembra 1872 aj oficiálny súhlas k vybudovaniu továrne, príľahlých objektov a obytnej kolónie pre robotníkov. Tempo výstavby rýchle pokračuje a v auguste 1872 sa už začína s hromadnou výrobou. Rozvoj továrne prebiehalo v troch etapách :

1. etapa : výroba predvalkov / bloky a plošiny / v troch peciach, následne boli pristavené dve linky na valcovanie jemného plechu, linka na výrobu kotlového plechu, valcovacia trať na parný pohon a táto etapa výstavby bola ukončená postavením martinskej pece s kapacitou 6 ton.

2. etapa : prístavba valcovne na stredne a hlboko ťažný plech, druhej martinskej pece s kapacitou 12 ton, kalibrovannej stolice / 1894 – 95 /.

Problém v tomto období nastal v tom, že spoločnosť v honbe za rýchly ziskom, začala výrobu bezhlavo rozširovať, až sa v konkurenčnom boji ocitla v situácii, že 1. októbra 1897 zastavila vyplácanie pohľadávok. Na finančnom úpadku spoločnosti mali podiel aj nevydarené burzové špekulácie. O záchranu spoločnosti sa pokúša gróf Gejza Andrassy, jeden z hlavných aukcionárov. Hľadá spojenie s uhorským kapitálom a plánuje prestavbu závodov spoločnosti na úzko špecializovanú výrobu. Tieto plány sa začali realizovať práve vo zvolenskej továrni. Potrebná surovina – surové železo sa mala zabezpečiť úzkou spoluprá-

cou s andrássyovskými železiarskymi podnikmi, pričom sa na 30. rokov prenajali aj železorné bane Dionýza Andrássyho. Uhlie sa dovážalo zo Sálgotárjánu, Karvinej a z bane Badín, ktorú medzitým spoločnosť získala do svojho vlastníctva. Týmto začalo obdobie tretej etapy prestavby závodu.

3. etapa : výstavba tretej, najväčšej martinskej pece / kapacita 15 ton / v roku 1898, modernejšie valcovacie zariadenie na výrobu tyčovej ocele a oceľových nosníkov. Táto etapa bola ukončená výstavbou elektrárne, ktorá mala slúžiť na dodávky energie, na pohon jednotlivých strojných zariadení. / rok 1899 /

Snaženie Gejzu Andrássyho , hoci bolo podložené logickým ekonomickým myslením a primeranou modernizáciou, nedosiahlo žiadaného výsledku. Bolo už prineskoro a 23. novembra 1899 je nútená spoločnosť UNION ponúknuť svoje účastiny Rimamuránsko – sálgotárjárskej účastinárskej spoločnosti. Obchod sa uskutočnil začiatkom roku 1900.

V železiarskom priemysle už bola ku koncu 19. storočia zrejماً koncentrácia výroby, ktorá viedla v roku 1879 ku vzniku železiarskeho kartelu. Ten však stál ešte na slabých nohách a v neskorších rokoch ho museli niekoľkokrát reorganizovať. Kartel v konečnej fáze priniesol jednak usporiadanie záležitostí medzi uhorskými a rakúskymi výrobcami, jednak potom vzájomnú dohodu medzi obidvomi zoskupeniami. Stanovil a to bolo veľmi dôležité, kvôtu železa, ktorú mohli vyviezť z Uhorska do Rakúska / 115000q / a z Rakúska do Uhorska / 135000q /. Z uvedeného kontingentu uhorských železiarskych spoločností pri – padlo na Rimamuránsku spoločnosť až 45%, kým podiel ostatných spoločností sa pohybuje od 2 do 15% z celkového možného vývozu. Z uvedeného je zrejmé, že Rimamuránska spoločnosť je už v tomto období najsilnejšou uhorskou železiarskou spoločnosťou, pričom sa stále zväčšuje pohlcovaním slabších partnerov. Neraz im ponecháva formálnu samostatnosť, pod rúškom ktorej vyváža železo a snaží sa ho predáť pod cenu stanovenú kartelom. Takéto machinácie , do ktorých bola zapojená aj UNIONKA, viedli ku konečnému rozpadu kartelu v roku 1901. Rakúske železiarne však ostali v kartelovom zoskupení i naďalej

a z uhorských železiarskych spoločností im bola schopná konkurovať iba Rimamuránska spoločnosť. Táto dosahuje najväčší rozmach na prelome 19. a 20. storočia, keď dodáva 57% celkovej produkcie surového železa v Uhorsku. Pod vedením Rimamuránskej spoločnosti prechádza zvolenská fabrika dôležitými technickými zmenami. S využitím jestvujúcej vodnej sily, ako aj parných strojov a elektrickej energie, pretvára sa výlučne na výrobu plech rôznych druhov a hrúbok. Hlavný dôraz sa kládol na výrobu špeciálnych druhov plechu a v priebehu ďalších rokov vyvinuli aj také unikátne druhy, ktoré sa nevyrábali nikde v Uhorsku, ani v celej monarchii. Záujem o ne bol aj za hranicami monarchie. UNIONKA patrila medzi veľké továrne, ktoré mali vybudované vlastné laboratóriá, kde vyrobené železo i oceľ, podrobovali chemickým a mechanickým skúškam. Vo Zvolene sa zvlášť veľký dôraz kládol na trhacie, tlakové a nárazové skúšky. Výroba medzi rokmi 1901 až 1916 stúpala približne o 300% na 312000q. Toto obdobie rozmachu UNIONKY sa čiastočne prejavuje aj na sociálnych pomeroch zamestnancov. Rimamuránska spoločnosť sa cieľavedome usiluje si získať „nimbus „dobrodincu svojich robotníkov. V roku 1913 vydáva dokonca reprezentačnú knihu o svojich dobročinných aktivitách. Prispieva na výstavbu a údržbu kostolov, keďže veľkú váhu kladie na mravnú výchovu zamestnancov, ďalej podpora školstva, kde sú žiaci vedení vo „vlasteneckom duchu „, čiže v prospech maďarizácie, napriek tomu bolo pozitívom to, že žiaci, ktorí vychodili šesť tried, stávali sa zamestnancami fabriky a tým pádom získali aj určitú pracovnú perspektívu. Vo Zvolenskej fabrike bola takáto škola zriadená v roku 1907. Zároveň vznikali aj samovzdelávacie krúžky, vznikol Robotnícky spevácky zbor už v roku 1883, Divadelný ochotnícky krúžok v roku 1912, Fabrická dychovka ako aj Sláčikový orchester. Z významnejších spolkov treba spomenúť aj Pohrebný spolok mesta Zvolena a okolia – Unionka vo Zvolene. Pokiaľ ide o zdravotnícku starostlivosť, zamestnávala UNIONKA aj lekára a ošetrovatelku, majúť okrem ordinácie k dispozícii aj zvláštnu ošetrovňu, ktorá sa v hláseniach Rimamuránskej spoločnosti registrovala ako „malá nemocnica „

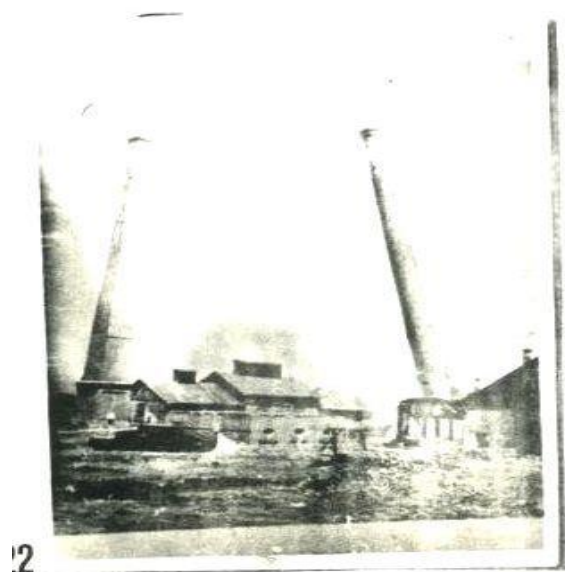
Veľmi dôležitým faktorom pre robotníkov pracujúcich v UNIONKE, bol aj nárok poistenia, tkzv. „ Bratská pokladnica „ . Rozhodujúce slovo pri jej vedení mala však Správa železniarní. Napríklad pri úrazoch bol zaujímavý spôsob a výška odškodnenia :

Pravé rameno, ľavá ruka	60%	
Ľavé rameno, ľavá ruka	50%	
Za jedno oko, predtým zdravé, za veľký prst pravej ruky	25%	
Za veľký prst ľavej ruky	15%	
Za poukazujúci prst pravej ruky	10%	
Za stratenie veľkého palca na nohe	5%	

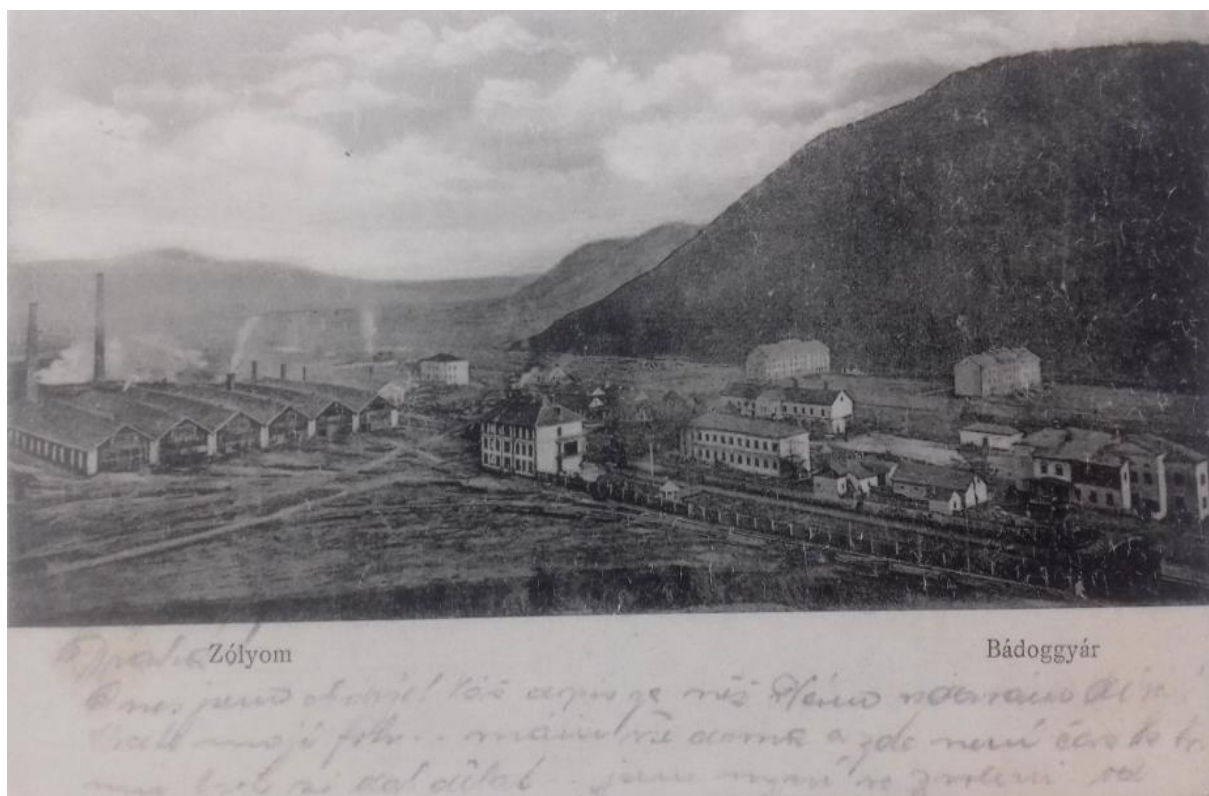
Spoločnosť vlastnila aj obchody s potravinami, neskôr rozšírené aj o odevy, obuv. Stáli zákazníci mohli nakupovať „ na knižku „ – odpočítalo sa im to s platu. Istú formu zálohy tvorili aj zvláštne kovové peniaze „ baligy „ , za ktoré mohli robotníci nakupovať v konzume. Spoločenský a sociálny život bol v tomto období pre zamestnancov UNIONKY pomerne solídny. Negatívom bol vplyv maďarizácie na proletariát nemadarských národností a obmedzovanie spoločenského, kultúrneho života a ich národnostného určenia. Zvyšujúcim sa politickým napätím v Európe a samotným rozpútaním 1.svetovej vojny, sa situácia mení a má veľký vplyv aj na fungovanie UNIONKY a jej pracovníkov. V priebehu prvej svetovej vojny sa výroba postupne preorientúva na vojenskú produkciu. Továrň dostáva vojenské vedenie, čo sa odráža hlavne vo vnútorných pomeroch UNIONKY. Produkciu v týchto rokoch ťažko možno sledovať, ťažko porovnávať s predchádzajúcimi rokmi. Do novovzniknutého štátneho útvaru I. Československej republiky, vstupuje UNIONKA s veľmi nejasnou perspektívou. Rakúsko – Uhorsko nepočítalo s porážkou vo vojne. Uhorská vláda garantovala Rimamuránskej spoločnosti všetky výdavky spojené s výrobou počas vojny. Nový, československý štát neprevzal garancie bývalého režimu a navyše nemohol potrebovať podnik, ktorý bol v stave konkurovať podnikom, ktoré nový štát preferoval. Tak sa rozhodla Rimamuránska

spoločnosť v roku 1922 zastaviť prácu a UNIONKU postupne likvidovať. Tieto negatívne procesy mali veľký vplyv na postavenie robotníkov, ich sociálnych podmienok, pracovných podmienok, neistotu zamestnania. Prirodzene sa začalo intenzívne formovať aj pod vplyvom revolučných pohybov v Európe a hlavne VOSR v Rusku, robotnícke hnutie. Vo fabrike sa v roku 1917 podarí založiť odborovú organizáciu – Zväz kovorobotníkov. Zároveň však postupne dochádza aj k nezhodám aj z zástupcami sociálno – demokratickej strany, ktorá nesúhlasí s „revolučným riešením“, presadzovania požiadaviek robotníkov. V roku 1921 je tiež vo Zvolene založená Komunistická strana Československa. Revolučné procesy, útlm výroby, nezáujem zo strany štátu podporiť zachovanie výroby v UNIONKE, zadlženosť fabriky, spôsobujú ďalší útlm výroby. V UNIONKE sa pomery stávajú kritickými. Výroba sa nedostáva ani na úroveň predošlého, už utlmeného stavu, ba ďalej sa obmedzuje. Vo fabrike sa pracuje len 5 dní do týždňa, neraz ani toľko. Dokonca sa objavujú oznamy „Ktorý robotník si môže niekde robotu zaobstará, nech si čím skôr zaobstará“, . Rimamuránska spoločnosť obmedzenie výroby vysvetľuje zlou hospodárskou situáciou spoločnosti, ktorá pre ťažké poprevratové pomery na Slovensku nemohla využiť konjunktúru v železiarstve v rokoch 1919 - 20, kedy napr. závody v „historických zemiach“ pracovali na 80% kapacitu za vysoké ceny a mohli si vytvoriť fondy, z ktorých sa čerpajú v terajšej kríze, , kým UNIONKA sa naopak zadlžila a banka hrozí pozastavením úveru. Tak sa to tvrdí v oficiálnej správe, pripravenej pre Ministerstvo s plnou mocou pre Správu Slovenska. Rok 1922 sa začína v znamení pokračovania zhoršovania situácie. Fabrika prepúšťa ďalších zamestnancov, zároveň začínajú štrajkovať bádnisky baníci, patriaci pod UNIONKU, napriek tomu sa udržiavajú technologické zariadenia v bani. 12. septembra UNIONKA pozastavuje výrobu následkom zastavenia objednávok, predbežne na 8 dní. 25. septembra 1922 obdržali všetci robotníci 14 dňovú výpoveď. Tieto informácie vyvolali nevôľu medzi robotníkmi, ktorí chystajú veľké demonštrácie. Zemské četnícke veliteľstvo posilňuje zvolenskú četnícku stanicu

predbežne o troch ľuďí, neskôr v „ záujme udržania verejného klľudu „, ďalších 40četníkov, respektíve aj časť vojska, vzhľadom na informáciu, že pri vydávaní pracovných knížiek prepusteným robotníkom 9.októbra 1922, vypuknú nepokoj. Uvedené udalosti ovplyvnili situáciu v meste natoľko, že policajný kapitán nepovoľuje „ tábor ľudu „, pri príležitosti nastávajúceho sviatku vzniku republiky 28. októbra. Problém zastavenia výroby a situácia v UNIONKE sa rieši už aj na ministerstve. Zároveň miestna organizácia Komunistickej strany vysíela delegáciu priamo k ministrovi Kállayovi, ale jednanie sa skončilo bez úspechov. Napriek snahe zamestnancov fabriky, štrajkových aktivít, blokovaniu demontáže technologických zariadení, sa blížil zánik fabriky. Čiastočná nádej nastala v roku 1925, kedy sa rozšírila informácia o tom, že v areáli UNIONKY sa má zriadiť závod na výrobu celulózy, bohužiaľ nezrealizovalo sa z toho zámeru nič. Pre úplnosť treba dodať, že skoro všetky demontované stroje a iné zariadenia boli odpredané konkurenčným železiarskym spoločnostiam, časť zničená ako železný odpad a objekty boli postupne búrané, takže po bývalej fabrike dnes nie je zachované skoro nič. Labuťou piesňou po významnej fabrike bolo zbúranie posledného komína, ktorý bol vyhodенý do vzduchu 28. mája 1933 o 11:45 hod.

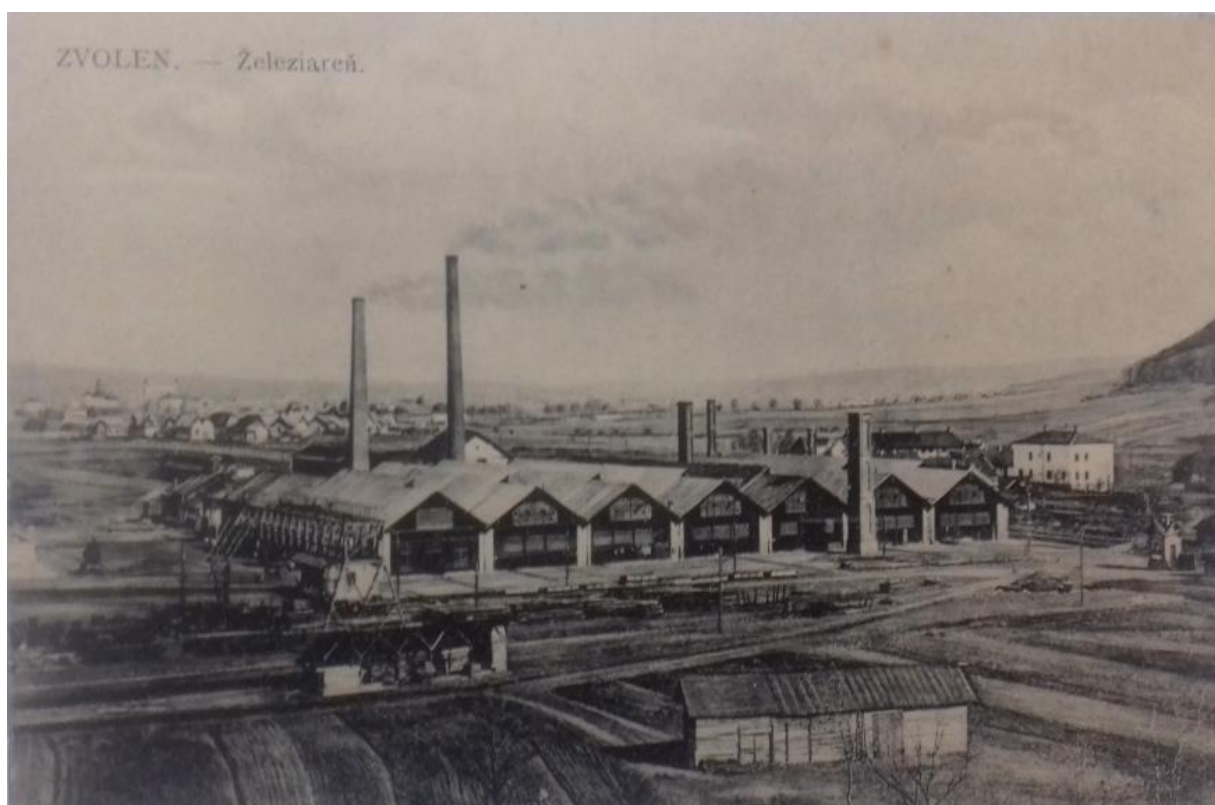

Archívne zábery na búranie posledných fabrických komínov 24.5.1933 o 11:45 hod.

Pohl'adnica - záber na areál továrne cca rok 1905.

Pohl'adnica - záber na hlavnú výrobnú halu továrne cca rok 1905-1907

Pohľadnica - záber na hlavnú výrobnú halu továrne cca rok 1910-1915.

Pohľadnica - záber na ubytovacie baraky zamestnancov továrne cca rok 1910.

Pohľadnica - záber na administratívnu budovu továrne cca rok 1900-1905.

2. 2. Wittmanova mliekareň – ZVOLENSKÁ MLIEKAREŇ s.r.o.

2. 3. S.FIGUSCH a SYNOVIA ZVOLEN

2. 4. Zvolenské železničné dielne a lokomotívne depo – Železničné opravovne a strojárne Zvolen, a.s.

2. 5. Bučina Zvolen – KRONOSPAN, s.r.o. Zvolen

2. 6. Ostatné závody

3. Záver

Myšlienka, zvoliť si tému svojej ročníkovej práce, čiastočne vzišla už pri písaní tej minulej, v ktorej som predstavil obce okresu Zvolen, ich zaujímavosti, prírodné krásy, súčasnosť, ale aj bohatú minulosť. A práve myšlienka spojiť časy minulé, kontinuálne s prítomnosťou a tiež si zvoliť menej tradičnú oblasť prezentácie a to hospodárstvo, sa mi zdalo byť veľmi zaujímavé či už z hľadiska prezentovaných informácií, ale aj nemenej zaujímavých historických a súčasných zberateľských materiálov a využiť možnosť predstaviť ho touto formou vo svojej ročníkovej práci.

4. To najdôležitejšie o mojej ročníkovej práci

Touto stručnou, encyklopedickou formou, doplnenou o ukážky pohľadníc, o filatelistický materiál zo svojej zbierky, fotografiami zbierkových predmetov, respektíve aj s fotozábermi z knižných publikácií, som sa snažil záujemcov oboznámiť z históriou, technickými zaujímavosťami a osudom najdôležitejších predstaviteľov hospodárskeho života vo svojom rodnom meste, respektíve jeho blízkeho okolia. Informácie som čerpal hlavne s odbornej literatúry a to najviac o historicky najvýznamnejšom podniku UNIONKA, o ktorej mám aj najviac podkladov, ďalej hlavne z webových stránok www.zvolen.sk a webového portálu www.e-obce.sk. Zo získaním informácií o niektorých podnikoch som mal problém, nakoľko knižnej literatúry venujúcej sa podrobne tejto problematike je málo a časť informácií som získal aj vďaka ochote pracovníkov Lesníckeho a drevárskeho múzea, vo Zvolene. Časť informácií som čerpal aj s osobných poznatkov, nakoľko som mal možnosť v niektorých podnikoch aj dlhodobo pôsobiť. Myšlienkou mojej práce bolo poskytnúť informácie nielen písanou formou, ale samozrejme hlavne aj obrazovou, čiže prostredníctvom súčasných alebo dobových záberov, na pohľadniciach a zaujímavých poštových materiáloch. Napríklad, na firemnom poštovom lístku od firmy Peter Molec – výroba syrových výrobkov, Zvolenská Slatina, je veľmi zaujímavá dobová

obchodná korešpondencia. Pri meste Zvolen a obci Zvolenská Slatina som pripojil aj staré pohľadnice, keďže tieto sú pomerne ľahko dostupné. Toto platí taktiež aj pre fabriku UNION. Pri väčšine ostatných podnikov, ide hlavne o pohľadnice súčasné alebo z nedávneho obdobia, nakoľko vznikli po roku 1950. To sa týka aj poštových materiálov.

5. Použité zdroje a literatúra :

Viera Vaníková – Monografia k 750. Výročiu obnovenia mestských práv,

Vydavateľstvo GRADUS 1993 Martin, str. 348 -350, ISBN 80-901392-2-1

Július Jackuliak – BUČINÁRI, spomienky

Vydavateľstvo FEELING, spol.s.r.o. 2005, ISBN 80-967981-3-8

Peter Milo, Ladislav Kmet', Andrej Kavčiak - 125 rokov ŽOS Zvolen

Vydavateľ ZICK&3CIS – ING. PAVOL CIKATRICIS 1997,

ISBN 80-967659-7-3

Webový portál E-OBCE.sk, Slovensko, Banskobystrický kraj, mesto

Zvolen

Webová stránka mesta Zvolen, www.zvolen.sk

Ukážky pohľadníc zo svojej súkromnej zbierky

Fotografie exponátov zo zbierkového fondu Lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene

Juraj Petzian - UNIONKA 100, Kolíska robotníckeho hnutia vo Zvolene

Vydal MsNV- odbor školstva a kultúry vo Zvolene 1971, KaSS Zvolen

